

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2017

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Засновано у 2013 році

Рівне – 2017

ISSN 2518-7503
УДК 159.9+316.6
П 86
ББК 88

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 8 / упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне : РДГУ, 2017. – 318 с.

**Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до
Переліку наукових фахових видань України з психології**
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016, № 1222) .

Свідоцтво про державну реєстрацію: **Серія КВ № 18713-7513 Р**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г.С. Костюка.

Лєволицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти ректор Вищої педагогічної школи м. Варшава (Республіка Польща).

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Ставицький Олег Олексійович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. академіка Степана Дем'янчука.

Немеш Олена Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової і педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Павелків Р. В., доц. Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету ім. І. Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №4 від 30 березня 2017 року)

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

elements of the art therapy; classes aimed at developing of awareness of the positive qualities of others and forming of an adequate self-esteem by means of a tale. The article analyzes the results of the programme testing.

Key words: moral reflection, moral development, socio-psychological training, primary school children.

УДК 159.923 - 026.15 – 057.875

О.І. АРТЕМОВА

ВПЛИВ РІВНЯ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ НА АДАПТАЦІЮ СТУДЕНТА-ПЕРШОКУРСНИКА

У статті аналізується поняття креативного потенціалу, який є необхідною умовою успішного навчання, творчої діяльності, професійної та особистісної самореалізації особистості; розглянуто вплив рівня розвитку креативності на адаптацію студента-першокурсника; описано результати емпіричного дослідження взаємозв'язку особистісної адаптованості студентів-першокурсників та їх рівня креативності, у ході якого було встановлено, що рівень креативності першокурсників значно корелює з рівнем адаптації першокурсника; доведено, що студент-першокурсник тим краще адаптується, чим вищий у нього рівень креативності.

Ключові слова: креативність, адаптація, особистісна адаптованість, креативна особистість, креативний потенціал.

В статье анализируется понятие креативного потенциала, который является необходимым условием успешного обучения, творческой деятельности, профессиональной и личностной самореализации человека; рассмотрено влияние уровня развития креативности на адаптацию студента-первокурсника; описаны результаты эмпирического исследования взаимосвязи личностной адаптированности студентов-первокурсников и их уровень креативности, в ходе которого было установлено, что уровень креативности первокурсников значимо коррелирует с уровнем адаптации первокурсников; доказано, что первокурсник с высоким уровнем креативности быстрее адаптируется новой среде.

Ключевые слова: креативность, адаптация, личностная адаптация, креативная личность, креативный потенциал.

Постановка проблеми. Студентство в Україні складає вагомому частку суспільства, яка зайнята специфічною працею – навчанням. Вступаючи до вищого навчального закладу, студенти зустрічаються з рядом проблем, що пов'язані з недостатньою психологічною готовністю до нових умов навчання. Перші кроки вчорашнього школяра на стежці вищої школи вимагають від нього не тільки старання та загальної підготовки, але й значних якісних змін. Психологічну адаптацію розглядають як один із провідних способів і необхідну умову соціалізації особистості. Це процес пристосування індивідуальних та особистісних якостей до життя й діяльності людини в змінених умовах існування. Пристосування організму до нових умов навколишнього середовища, що забезпечує йому виживання та підтримку нормальної життєдіяльності, зумовлений взаємодією психологічних, соціальних і біологічних факторів.

Адаптація – це не лише передумова активної діяльності, а й необхідна умова її ефективності. Ефективна адаптація багато в чому визначає мотивацію, спрямованість і характер навчальної діяльності, психологічний комфорт, моральну задоволеність собою і навчанням в університеті.

Креативність – риса, якість особистості, яка сприяє адаптації, швидкому прийняттю певних ролей, а також вмінню пристосуватися до конкретних життєвих умов, обставин і запитів соціального оточення. Креативність є необхідною умовою успішного навчання, творчої діяльності та творчої професійної та особистісної самореалізації. Саме через успішну соціальну адаптацію, якій сприяє креативний потенціал особистості, лежить шлях людини до психологічного благополуччя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психолого-педагогічній літературі проблема адаптації вивчалась на різних рівнях – від розкриття змісту поняття (Ю. Александровський, Ф. Березін, В. Казначеев) до виявлення особливостей прояву її в різних видах діяльності (В. Мерлін, Я. Стреляу, В. Суворова) та чинників, які детермінують процес адаптації в тих чи інших умовах (О. Мороз, Х. Ремшміт, М. Ратгер). Проблема креативності багатоаспектна і досліджувалася українськими вченими (В. Клименко, Є. Лузік, О. Потебня, В. Роменець, Л. Шелестова), російськими вченими (Д. Богоявленська, В. Дружинін, О. Лук, С. Максименко, О. Матюшкін, О. Мороз, Є. Ніколаєва, Я. Пономарьов) та зарубіжними вченими (Г. Адлер, Дж. Гірфорд, А. Маслоу, К. Поппер, К. Роджерс, П. Торренс). Та не зважаючи на це, сьогодні немає методологічно обґрунтованої програми цілеспрямованого розвитку креативності як ефективного способу оптимізації соціально-психологічної адаптації особистості студента-першокурсника, що і зумовило вибір теми дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретико-методологічне дослідження впливу рівня розвитку креативності на адаптацію особистості студента-першокурсника.

Виходячи із зазначеної мети, завданнями дослідження є теоретичний аналіз змісту понять адаптація та креативність; визначення психологічних умов, що сприяють розкриттю креативного потенціалу особистості та

швидкій адаптації; діагностика креативності як ефективного способу адаптації особистості до навчання у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вступ до вищого навчального закладу є для студентів-першокурсників новим періодом життя, і тому він вимагає активного пристосування до умов студентського буття. Першокурсник має пережити зміну обставин життя, включитися у нові й незвичні події. Психічна адаптація є суцільним процесом, що включає у себе два аспекти :

- а) оптимізацію постійного впливу індивідуума з оточенням;
- б) встановлення адекватної відповідності між психічними і фізіологічними характеристиками.

Соціально-психологічна адаптація в університеті – процес і результат пристосування молодого людини до організаційного середовища навчального закладу завдяки актуалізації інтелектуального та особистісного потенціалу. Адаптація особистості до студентського середовища відбувається в системі "людина і нове соціально-психологічне середовище" (людина – людина, людина – група). Психологічна адаптація – це процес наближення психічної діяльності особистості до соціальних і соціально-психічних вимог середовища, умов і змісту діяльності людини [4, с. 240]. Психологічний аспект адаптації виявляється у пристосуванні до студентської групи, встановленні коректних ділових і особистих контактів, формуванні позитивних відносин з товаришами по групі, в ступені задоволеності цими відносинами, у здатності кураторів формувати здоровий психологічний клімат у студентських академічних групах.

Просяцький П. А. характеризує адаптацію як активне творче пристосування студентів нового прийому до умов вищої школи, в процесі якого у них формуються навички та вміння організації розумової діяльності, покликання до обраної професії, раціональний колективний і особистий режим праці, дозвілля і побуту, система роботи з професійної самоосвіти і самовиховання професійно значущих якостей особистості. На процес психологічної адаптації студентів впливають наступні індивідуальні властивості особистості: емоційний стан та емоційна стабільність особистості, рівень самооцінки, волюва активність та комунікативні уміння, їхні ціннісні орієнтації, мотиваційна спрямованість, рівень особистісної тривожності, екстернальність-інтернальність, типологічні особливості темпераменту. Знання індивідуальних особливостей студента, розкриття його креативного потенціалу дає можливість уникнути дезадаптаційного синдрому, зробити процес адаптації психологічно комфортним. Однією зі складових успішної адаптації можна вважати і високий рівень креативності студента, що ми і спробуємо довести у даному дослідженні. Креативність часто розглядають як щось протилежне конформності, буденності, яка передбачає нестандартні підходи. Вивчення адаптаційних процесів щільно пов'язане з уявленням про емоційну напругу та стрес. Ефективність психічної адаптації прямо залежить від організації мікросоціальної взаємодії. Успішно вчитися та функціонувати може лише той, хто здатен легко пристосовуватися до нових вимог за різних умов і в різних ситуаціях. Оточуюча дійсність, предметний світ навколо нас, слухання лекцій, проведення практичних занять може слугувати джерелом натхнення прояву своїх креативних можливостей, творчості, що дозволяє естетичне задоволення дійсністю. У психології креативність розглядається в особистісному та процесуальному аспектах. Поняття розкривається на основі креативності творчої особистості, продуктивно-перетворювальної діяльності, що не стимулюється ззовні, а викликається внутрішнім спонтанним саморухом особистості, готової до творчих дій і пізнання. Дослідження дозволяє екстраполювати отримані дані взаємозв'язку феноменів страху та особистісної тривожності з процесом соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників і розглядати ефективну адаптацію в якості передумови розвитку креативності. Якщо звернутись до сучасних досліджень творчості (Моляко В. О., Коваленко А. Б., Мойсеєнко Л. А., Семиченко В. А., Третяк Т. М.) то ми знайдемо цілу низку доказів того, що творча діяльність в ускладнених умовах (інформаційно-психологічної небезпеки) стає можливою, якщо до неї залучені особистості з високим рівнем адаптації [4]. Для перевірки гіпотези, що ефективним способом оптимізації адаптації особистості є високий рівень розвитку креативного потенціалу, нами були залучені студенти-першокурсники психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету в кількості 100 осіб.

У процесі дослідження нами був спочатку використаний опитувальник Є. Є. Туник для діагностики рівня особистісної креативності. Опитувальник дозволяє визначити особливості креативної особистості по 4-факторному опитувальнику, а саме: допитливість (Д); уява (У); складність (С); схильність до ризику (Р). Чим вища «сира» оцінка, що зазначає позитивні почуття по відношенню до себе, тим більш творчою особистістю, допитливою, з уявою, здатною піти на ризик і розібратися в складних проблемах. На наступному етапі нашого дослідження був використаний опитувальник креативності Рензуллі, що є експрес-методом і дозволяє швидко і якісно проводити діагностику в умовах обмеженого часу, а також доповнює батареї тестів, що вимагають великих витрат часу й сил. Опитувальник креативності – це об'єктивний список характеристик творчого мислення й поведінки, створений спеціально для ідентифікації проявів креативності, доступних зовнішньому спостереженню.

Опитувальник невербальної креативності Торренса, за допомогою якого перевіряються творчі здібності, складається з 10 незавершених малюнків, які випробовуваному пропонується домалювати. Головними показниками виступають обчислювальні коефіцієнти оригінальності та гнучкості мислення. Вербальна креативність досліджувалася за допомогою теста С. Медніка, який дає можливість продемонструвати словесний творчий аспект. Тільки через мовлення особистість може продемонструвати свій креативний потенціал. Методика С. Медніка являє собою набір з 20 трійок слів, до яких необхідно підібрати ще одне слово так, щоб воно сполучалося з кожним із трьох запропонованих (щоб становило деяке словосполучення), можна

також змінювати запропоновані слова граматично й використати необхідні прийменники. Випробуваному потрібно докласти зусиль, щоб ті образи й асоціації, які приходять у його голову у відповідь на запропоновані слова, були якомога оригінальнішими та яскравішими й по можливості потрібно дати максимальну кількість відповідей на кожну трійку слів. Тест призначений для діагностики вербальної креативності, що визначається як процес перекомбінування словесних елементів. Ефективною є методика В. Меде і К. Піорковського. Студентам називається три слова в сполученні, раніше не відомих, їх завдання – якомога швидше написати найбільше число осмислених фраз так, щоб у кожну входили всі ці слова. Цей тест досліджує творчу уяву, швидкість протікання процесів мислення й широти активності словника і призначений для діагностики вербальної креативності. Продуктом вербальної креативності виступає новий мовний продукт, тобто новий оригінальний текст, усний або письмовий, будь-якого об'єму, в будь-якій формі – прозаїчній, поетичній, вільній, монологічній, діалогічній та інше [3, с. 90]. Науковцями (Т. Галкіна, С. Медник, С. Туник) виділяються такі структурні компоненти вербальної креативності як продуктивність, вербальна оригінальність та унікальність. Необхідно зазначити, що досить важливим є питання щодо особливостей розвитку структурних компонентів вербальної креативності у студентів психологічних факультетів, в яких креативними проявами є: широта схильностей, потреба у самостверженні, новий рівень можливостей, схильність до вирішення та обговорення різних життєвих ситуацій, особистісних проблем. Під час навчання у вищому навчальному закладі у студентів відкриваються нові ресурси, відбувається відновлення сил людини, продовжується її всебічний розвиток (фізичний, психічний, культурний, духовний). Будучи студентом університету, молоді люди перебувають у сфері багатьох конструктивних видів спілкування з викладачами, які є розвинутими особистостями, професіоналами, а також з ровесниками, які в цей час перебувають в науковій площині, де знайомляться з різноманітністю поглядів і думок щодо хвилюючих питань. Студентські роки стають сферою розвитку інтелекту, почуттів, вольових якостей, втілення творчого потенціалу, вияву креативності особистості студентів. Креативна активність студентів містить у собі творче мислення й процес реалізації творчих здібностей на практиці. Сфери прояву креативної активності студентів: засвоєння нормативного матеріалу, володіння ним і використання додаткової навчальної та наукової інформації; вивчення матеріалів, досліджень й їхнє використання при відповідях на семінарських заняттях, заліках, іспитах. Сфери прояву креативного мислення у студентів охоплюють навчальний, науковий і виховний процеси в їхній єдності [2]. Креативна активність проявляється на певному сприятливому психологічному тлі. Особливо студенти активно можуть продемонструвати свій рівень креативності, коли отримують завдання креативно себе представити як особистість, презентувати себе.

Ураховуючи те, що креативність – це саморозвиток, адаптивне реагування на мінливі умови соціуму, що дозволяють створити креативний продукт, та студентські роки, навчання сприяють розвитку вербальної креативності, ми вважаємо за потрібне не лише активне проведення психодіагностичних методик щодо визначення рівнів розвитку вербальної креативності, а також впровадження тренінгів щодо розвитку видів креативності в умовах професійної підготовки. Для дослідження взаємовпливу креативності на адаптацію студентів і, навпаки, нами було проведено ряд методик на адаптацію та визначення рівня адаптованості першокурсників. Модернізований варіант діагностичного опитувальника К. Роджерса призначений для виявлення рівня успішності соціально-психологічної адаптації. У запропонованому переліку частина тверджень характеризує особистість як адаптовану, тобто досить успішно пристосовану до умов навколишнього соціального середовища. Природно, що це постійний процес, оскільки соціальне середовище постійно змінюється. Тому ознакою адаптації вважається збереження людиною здатності до подальшого розвитку і змін: змінювати звички, формувати нові навички, розвивати уміння, що могли б допомогти в нових умовах. Така ж кількість тверджень характеризує неадаптованість людини, тобто відсутність визначеної соціально-психологічної гнучкості зі зміною ситуації, у якій вона знаходиться. Така людина продовжує жити так, як жила раніше, не дивлячись на те, що життя змінилося, тяжко входить в новий колектив, не проявляє себе. Природно, що, не змінюючись і не бажаючи змінюватися, вона відстає від соціального оточення, випробує багато труднощів.

Узагальнивши результати всіх методик, нами було виділено, що лише 16 студентів першого курсу (16%) мають високі показники креативності, 44 студенти (44%) – у межах середньостатистичної норми та 40 студентів (40%) – низький рівень креативності. Що саме цікаво, що показники адаптованості/неадаптованості студентів-першокурсників теж відповідно 60% і 40%. За допомогою методів математичної статистики обробки даних перевірили кореляційний зв'язок між рівнем адаптованості студентів-першокурсників та їхнім рівнем креативності. Застосували метод рангової кореляції Спірмена, що дозволяє визначити тісноту і напрям кореляційного зв'язку між двома ієрархіями ознак. Кореляція між показниками рівня адаптованості та самооцінки особистості досягає рівня статистичної значущості, тобто відрізняється від нуля, а це означає, що існує прямий взаємозв'язок між рівнем самооцінки особистості та її адаптованістю (рівень адаптованості $r = 0.475$, рівень значимості $p > 0,01$). Рівень адаптованості корелюється з комунікативним потенціалом та організаційними схильностями (рівень адаптованості $r = 0.605$, рівень значимості $p > 0,01$). Досліджувані з високим рівнем комунікативності мають високі показники адаптованості. Студенти, що прагнуть до контактів із людьми, не обмежують коло своїх знайомств, потребу в комунікативній і організаційській діяльності, здатності самостійно приймати рішення мають всі ознаки особистості з високою адаптацією. Також визначено, що кореляція між рівнем адаптації та креативністю статистично значима. Залежність змінних – пряма (рівень адаптованості $r = -0.221$, рівень значимості $p < 0,01$).

Аналіз теоретичного матеріалу та отримані результати свідчать про те, що на процес психологічної адаптації студентів значною мірою впливають такі індивідуальні властивості особистості, як самооцінка, особистісна тривожність, комунікативний потенціал. При подальшій оптимізації рівня самооцінки першокурсників, розкриттю їх креативного потенціалу, стимулюванні їх активності та розширенні комунікативних зв'язків, розвитку мотивів до досягнення позитивних життєвих цілей та диференціація соціальних цінностей сприяють тому, що адаптаційний період студентів до навчання у вищій школі буде проходити успішніше і ефективніше. З отриманих результатів бачимо, що рівень креативності першокурсників значимо корелюється з комунікативним потенціалом (при $p < 0,01$). Залежність змінних – пряма. Це вказує на те, що досліджувані з високим рівнем комунікативності мають високі показники креативності. Отже, студенти, що прагнуть до контактів із людьми, можуть мати усі ознаки творчої, креативної особистості.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, як показали результати дослідження впливу креативності на адаптацію студентів, рівень креативності першокурсників значно корелює з рівнем адаптації першокурсника. Це вказує на те, що студент-першокурсник тим краще адаптується, чим вищий у нього рівень креативності. Також під час дослідження було виявлено, що такі індивідуальні властивості особистості як рівень загальної самооцінки студента та комунікативний потенціал першокурсника корелюють із рівнем адаптованості студентів. Так, студенти, які прагнуть до контактів із людьми, не обмежують коло своїх знайомств, відчувають потребу в комунікативній і організаторській діяльності та активно прагнуть до неї, мають усі ознаки творчої, креативної особистості. Це ініціативні особи, які віддають перевагу приймати самостійні рішення. Дослідивши зворотній зв'язок, ми виявили, що існує залежність між комунікативним потенціалом, рівнем адаптованості особистості та креативністю, що включає в себе низку психічних особливостей. Можна стверджувати, що першокурсник краще адаптується, коли в нього вищий рівень креативності. Ця залежність може пояснюватись особливим світоглядом творчої особистості, під час проходження адаптації студент більшу увагу звертає на те, що захоплює його, цікавить, що в свою чергу зменшує зовнішні негативні чинники.

Отже, на сучасному етапі розвитку нашого суспільства важливе місце відводиться вищій школі. Для навчання нового покоління фахівців потрібні дієві форми і методи організації навчального процесу, здатні розкрити потенційні можливості студентів. Своєрідність викладацької діяльності полягає в постійному запиті на креативність з боку викладача: співтворчий характер праці забезпечує його суб'єктивно-об'єктивні відносини зі студентським колективом і постійно потребує варіативних дій, впровадження в навчально-виховний процес інноваційно-прогресивних креативних технологій. Сьогодні помітно зріс інтерес до вивчення найбільш високоорганізованого виду діяльності – творчого мислення та креативності. Подальше дослідження вбачаємо в розвитку креативної особистості майбутнього психолога через його креативне самовиявлення, яке розглядається як розумова активність, критичність, оригінальність, систематичність, швидкість розумової орієнтованості, високий рівень аналітико-синтетичної діяльності, зосереджена увага, побудова нових планів, творча уява і готовність до активної діяльності.

Список використаних джерел

1. Гапонова С. А. Особенности адаптации студентов вузов в процессе обучения / С. А. Гапонова. // Психолог. журн. – 1994. – №3. – С. 25–31.
2. Дьяченко М. И. Психология высшей школы / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович, С. Л. Кандыбович. – Минск : Харвест, 2006. – 416 с.
3. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2010. – 496 с.
4. Моляко В. А. Творческая конструктология (пролегомены) / В. А. Моляко – Киев : Освіта України, 2007. – 388 с.
5. Подоляк Л. Г. Психология вищої школи : підруч. для студентів вищ. навч. закл. / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – Вид. друге, допов. і переробл. – Київ : Каравела, 2008. – С. 87–102.
6. Фурман А. В. Психодіагностика особистісної адаптованості : наук. вид. / А. В. Фурман. – 2-е вид., скор. – Тернопіль : Економ. думка, 2003. – 64 с.

References

1. Gaponova S. A. Osobennosti adaptatsy studentov vuzov v processe obuchenyja / S. A. Gaponova. // Psycholog. zhurn. – 1994. – №3. – С. 25–31.
2. D'jachenko M. I. Psihologija vysshej shkoly / M. I. D'jachenko, L. A. Kandybovich, S. L. Kandybovich. – Minsk : Harvest, 2006. – 416 s.
3. Il'in E. P. Psihologija tvorcestva, kreativnosti, odarennosti / E. P. Il'in. – SPb. : Piter, 2010. – 496 s.
4. Moljako V. A. Tvorcheskaja konstruktologija (prolegomeny) / V. A. Moljako – Kiev : Osvita Ukrainy, 2007. – 388 s.
5. Podoljak L. G. Psihologija vyshhoj shkoly : pidruch. dlja studentiv vyshh. navch. zakl. / L. G. Podoljak, V. I. Jurchenko. – Vyd. drugе, dopov. i pererobl. – Kyi'v : Karavela, 2008. – S. 87–102.
6. Furman A. V. Psihodiagnostyka osobystisnoi' adaptovanosti : nauk. vyd. / A. V. Furman. – 2-e vyd., skor. – Ternopil' : Ekonom. dumka, 2003. – 64 s.

Artemova O.I. IMPACT OF THE CREATIVITY DEVELOPMENT LEVEL ON THE LEVEL OF THE PERSONALITY ADAPTABILITY OF THE FIRST-YEAR STUDENT

In the article the notion of creative potential of the personality is being analyzed; the influence of the level of creativity on the adaptation of the first-year student is being examined; the results of empirical research of the interrelations between personal adaptability and level of creativity of the first-year student are described.

As the results of research have shown, the level of creativity of the first-year students significantly correlates with the level of adaptability. It means, that the higher level of creativity the first-year student has, the better he adapts. Students, who strive to contact other people, do not restrict their circle of acquaintances and feel a need of communicative and organizational activity, have all the characteristics of the creative personality. They are initiative persons, who tend to take their own decisions. Having researched the feedback we have found out that there is a correlation between a communicative potential, level of adaptability of a person and creativity, which includes a range of psychic features.

It can be stated that the first-year student adapts better if his level of creativity, which contributes to the faster acceptance of certain roles, the ability to adapt to the specific living conditions, circumstances and requests of the social environment, so as it is a necessary condition of successful education, creative activity and creative professional and personal self-fulfillment. It is through the successful social adaptation, contributed by creative potential of personality, the way of a human to the psychological well-being lies.

Key words: *creativity, adaptation, personal adaptability, creative personality, creative potential.*

УДК 159.928–028.16:37.011.3–051

М.Ф. БАБІЙ

ВАЖЛИВІСТЬ ЗДІБНОСТЕЙ У ВЕРБАЛЬНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ

У статті розкрита важливість індивідуальних здібностей педагога, які складаються й удосконалюються в ієрархії суспільних взаємин. Вони шліфуються, удосконалюються під тиском різноманіття духовних та матеріальних чинників у межах визначеної педагогічної активності та системи відносин. Шкільна практика використовує широку гамму прийомів та засобів інтелектуального розвитку підростаючого покоління. Їх продуктивність буде потужною, якщо вони потраплять у руки освітянина з необхідними індивідуальними можливостями. Це стосується управлінських, організаторських, комунікативних здібностей. Центральну позицію займають комунікативні. На сьогодні вербальне та невербальне спілкування основний канал надходження наукової інформації для учнів.

Ключові слова: *особистість, навчальна діяльність, вербальне спілкування, невербальна взаємодія, спілкування, соціалізація, педагогічні здібності, компетентність, спілкування, педагогічні ситуації.*

В статті раскрыта важность индивидуальных способностей педагога, которые складываются и совершенствуются в иерархии общественных отношений. Они шлифуются, усовершенствуются под давлением многообразия духовных и материальных факторов в рамках педагогической активности и соответствующих отношений. Школьная практика использует широкую гамму приемов и средств интеллектуального развития подрастающего поколения. Их производительность будет мощной, если они попадут в руки педагога с необходимыми индивидуальными возможностями. Это касается управленческих, организаторских, коммуникативных способностей. Центральную позицию занимают коммуникативные. На сегодня вербальное и невербальное общение основной канал получения научной информации для учащихся.

Ключевые слова: *личность, учебная деятельность, вербальное общение, невербальная взаимодействие, общение, социализация, педагогические способности, компетентность, общение, педагогические ситуации.*

Постановка проблеми. Сьогодні ставить перед загальними освітніми закладами інноваційні завдання з організації та реалізації прогресивних вимог сучасності. Вони покликані навчити та виховати підростаюче покоління у відповідності до запитів суспільства. Кожна родина та освітній заклад головною метою вбачає виплекати освічену виховану особистість, яка спроможна прийняти новітні виклики та ефективно їх подолати. Поза всяким сумнівом центральну позицію у вирішенні глобальних завдань займає педагог. Від продуктивності його роботи залежить гатунок особистих якостей підростаючого суб'єкта. Як і кожен з нас, він володіє та застосовує у повсякденному житті індивідуальні можливості. Відмінність лише у тому, що суспільство особливо прискіпливо споглядає на ті, які гарантують ефективність, продуктивність праці на педагогічній ниві. Це цілком очевидно, оскільки більшу частину доби учень задіяний у навчальному процесі. Родина не завжди спроможна, у силу власної зайнятості, належним чином контролювати зміни у структурних елементах його особистості. Відповідно, всю повноту відповідальності вона перекладає на плечі освітян. Позаяк, вона не може залишатись осторонь, бо формування нових якостей у молодій людині загальмується та піде у невідомому напрямі. Шкільна практика у власному розпорядженні використовує широку гамму прийомів та засобів інтелектуального розвитку підростаючого покоління. Їх продуктивність буде потужною, якщо вони потраплять у руки освітянина з необхідними індивідуальними можливостями. Це стосується управлінських, організаторських, комунікативних здібностей.

З М І С Т

Павелків Р. В. Формування та розвиток здатності до моральної рефлексії в процесі активного соціально-психологічного навчання молодших школярів	5
Артемова О. І. Вплив рівня розвитку креативності на адаптацію студента-першокурсника.....	10
Бабій М. Ф. Важливість здібностей у вербальній взаємодії педагогів.....	14
Березюк Т. П. Формування професійної компетентності майбутніх менеджерів на засадах компетентнісного підходу в контексті європейського простору вищої освіти.....	18
Богдан Ж. Б., Підбуцька Н. В. Мотиваційні предиктори спрямованості особистості.....	24
Борейчук І. О., Матухно Є. В. Використання фотоспогадів у позитивній мотивації індивіда	27
Бульчик Т. І., Мушкевич М. І. Психологічні особливості особистісного та сімейного функціонування учасників АТО.....	31
Бучко В. Б. Психологічні аспекти сприймання справедливості через призму культури бідності та багатства.....	36
Бушуєва Т. В. Взаємозв'язок особистісних особливостей та копінг-стратегій жінок у період дорослішання.....	41
Веремійчук Т. А. Психологічні особливості переживання кризи студентської молоді в Україні	46
Воробійов А. М., Демчук О. О. Медіа залежність як різновид психічних відхилень.....	49
Ганкевич О. В. Вплив психотравмуючих факторів на життєдіяльність молодих та зрілих подружніх пар.....	54
Главінська О. Д. Професійне самоусвідомлення та самовизначення студентської молоді у становленні особистісної суверенності.....	59
Грипич С. Н. Розвиток професійної мотивації студентів психолого-педагогічних спеціальностей в процесі навчання у ВНЗ	63
Грицюк І. М. Арт-терапія в роботі практичного психолога з дітьми, які мають емоційні порушення.....	67
Демчук О. О., Лазарчук В. В. Життєва компетентність як підґрунтя власної життєвої і професійної успішності.....	71
Демянюк О. Б., Косарєва О. І. Модальності світосприйняття як складова індивідуальної свідомості молоді.....	75
Дучимінська Т. І., Хлівна О. М. Роль лабораторного практикуму з психодіагностики та клінічної психології у виявленні проявів особистісної безпорадності студентів.....	79
Ivashkevych E. E. Psycholinguistic aspects of comic book narration.....	84
Івашкевич Е. Унікальність особистості та структура соціального інтелекту педагога.....	88
Камінська О. В. Система засобів подолання схильності до інтернет-залежності на основі ресурсного підходу.....	92
Карковська Р. І. Деструктивні позиції осіб з близького соціального оточення щодо вдів загиблих учасників АТО.....	96
Кирилова Д. С. Психологічна готовність до материнства в структурі життєвих смислів жінки: теоретико-методологічний аналіз.....	101
Кідалова М. М. Емоційні бар'єри студентів ВНЗ: психологічні особливості прояву в умовах адаптаційного періоду	105
Клочек Л. В. Розвиток уявлень про соціальну справедливість у дошкільному дитинстві	110
Корчакова Н. В. Егоїстична мотивація як перешкода у розвитку просоціальної поведінки підлітка	114
Котлова Л. О., Марчук К. А. Психологічні особливості творення поетичного тексту (за науковим трактатом І. Франка "Із секретів поетичної творчості").....	120
Коць М. О., Онопченко І. В., Озоровський І. В. Роль мотиваційних чинників у професійному самовизначенні підлітків з особливими потребами.....	124
Коширець В. В. Особливості надання психологічної допомоги особам з ПТСР	128
Крюкова Л. В. Критерії формування особливостей емоційної сфери молодшого школяра	133
Кряж І. В., Гранкіна-Сазонова Н. В. Довіра й емоційний інтелект як предиктори особистісного благополуччя студентів-психологів	137
Кузьмін В. В. Концептуалізація соціально-психологічних процесів виникнення, формування й розвитку спільноти дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, їх інтеграція в сучасне суспільство	143
Кулаков Р. С. Особливості впливу профільного навчання на вибір старшокласниками сфери майбутньої професійної діяльності	147
Кулакова Л. М. Психологічні особливості розуміння текстової інформації молодшими школярами в умовах навчальної діяльності	153
Лисак Н. О., Петренко Н. В. Теоретико-методологічні підходи щодо структури внутрішньоособистісного конфлікту в період юнацького студентського віку	157
Литвинчук Л. М. Оцінка індивідуальних особливостей трансперсональної поведінки залежних від опіодів	162
Литвиненко С. А., Ямницький В. М. Формування професійної ідентичності майбутніх учителів	167
Луценко О. Л., Габелкова О. Є. Конструювання методики схильності до низької фізичної активності – процедура та результати.....	171

Луцик Г. О. Чинники схильності підлітків до девіантної поведінки	175
Магдисюк Л. І. Психологічні особливості якості життя осіб з серцево-судинними захворюваннями.....	180
Mykhalchuk N. O., Yatsuryk A. O. The problem of understanding in psychology: philosophical and methodological background	184
Мушкевич М. І. Моделі організації психологічного супроводу сімей, які мають проблемних дітей	188
Назаревич В. В., Борейчук І. О. Фотографія як засіб ресурсування психоемоційного стану індивіда.....	192
Назарець Л. М. Особливості взаємодії у конфліктах та конструктивні прийоми їх подолання	197
Новік Л. О., Хупавцева Н. О. Вікові особливості становлення професійного іміджу особистості	202
Оксентюк Н. В. Мікромоменти позитивного резонансу	206
Павелків В. Р., Панасюк В. М. Прояви ознак фанатизму як соціального явища: на прикладі молодіжних субкультур	211
Петренко О. Б. Проблема самореалізації особистості у концепції М.М. Рубінштейна	215
Позднишев Є. В. Роль інструментів психотехнологій у формуванні та просуванні іміджу суб'єктів спортивної діяльності	220
Помилуйко В. Ю. Психологічні механізми розвитку ключових компетентностей у дорослому віці	225
Романюк В. Л. Дослідження психічного здоров'я особистості за рівнем тривожності	230
Рудюк О. В. Смыслодіяльна детермінація переживання кризи у безробітних.....	234
Рудь Г. В., Косарєва О. І. Психологічний аналіз прояву особистісних характеристик першокурсників	239
Савелюк Н. М. Психологічні аспекти проблеми взаємозв'язку релігійної активності та суб'єктивного благополуччя	244
Созонюк О. С. Розвиток професійного мислення майбутніх психологів у процесі фахової підготовки.....	250
Ставицька О. Г., Ставицький Д. О. Динаміка змісту особистісно-мотиваційної сфери студентів за час навчання у вузі	254
Старинська Н. В. Адаптаційний потенціал як чинник професійної самореалізації особистості.....	259
Столярчук О. А. Динаміка професійного Я-образу майбутніх фахівців.....	263
Сторож О. В., Дружиніна І. А. Психологічні особливості адаптації та творчої реалізації особистості у соціумі	268
Ткаченко О. А. Аналіз факторів професійного саморозвитку як підгрунтя самопроекування учителів.....	272
Ткачишина О. Р. Психологічна безпека особистості та явища стереотипізації у сучасному інформаційному середовищі	277
Федоренко Р. П., Лех Т. Л. Аналіз особливостей ставлення сучасних підлітків до "груп смерті" та небезпечних ігор у соціальних мережах	281
Фенина О. Я. Проблема рефлексії та рефлексивності особистості у становленні професійного самоменеджменту	286
Хомич І. С. Самооцінка дитини молодшого шкільного віку як передумова забезпечення контролю за діяльністю з точки зору нормативних критеріїв.....	291
Шаповал І. М. Дослідження психологічних чинників формування професійної ідентичності студентів-психологів.....	295
Шкарлатюк К. І., Сойко О. В. Медитативні казки як ресурс особистісного розвитку дитини з психофізичними порушеннями.....	300
Яцюк Н. О. Особливості морального розвитку молодших школярів у сучасних умовах	304
Відомості про авторів	312

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Упорядники:
проф. **Павелків Р. В.**, доц. **Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 20.04.2017 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Замовлення № 27042015 Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету
33027, Рівне, вул. С.Бандери, 12; тел.: 0-362-26-48-83

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 8 / упоряд.
Р. В. Павелків ; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне :
РДГУ, 2017. – 318 с.

УДК 159.9+316.6
ББК 88

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017